

HRVATSKA I BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC U OČIMA STRANACA

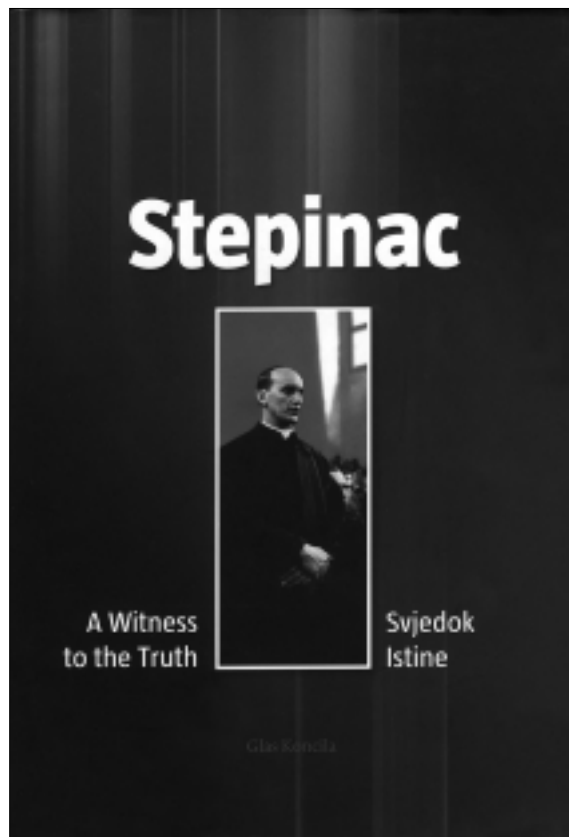
Uz zbornik radova *Kardinal Stepinac*
— *svjedok istine* (Glas Koncila, Zagreb, 2009.)

Tomislav JONJIĆ
Zagreb

Svatko tko je još početkom devedesetih u inozemnim knjižarama i knjižnicama potražio *hrvatsku policu* morao se, htio-ne htio, suočiti s još jednom, više nego pouzdanom ilustracijom stvarnoga hrvatskog položaja u *bratskoj i nesvrstanoj* nam jugoslavenskoj zajednici: ta je *hrvatska polica* redovito bila poluprazna. Prijevodi literarnih djela, objavljeni u poratnih gotovo pola stoljeća, u knjižnicama su bili jedva brojniji od onih objelodanjenih na stranim jezicima (poglavito na njemačkome i talijanskome) u četiri godine postojanja ratne Nezavisne Države Hrvatske (NDH). Na knjižarskim je policima, pak, tu pregršt kojekakvih prijevoda književnih djela pratila nevelika publicistička i *znanstvena* produkcija, za koju bismo počesto voljeli da je uopće nema, jer su se u tim raspravama ponekad stvarale i potranjivale *crne legende* o hrvatskome narodu.

I da se je mislilo više nego što se je mislilo, i da se je vidjelo dalje nego što su dopuštale raznobojne stranačke iskaznice (za koje u nekim slučajevima ne bi dostajali ni svi bezbrojni džepovi, upravo bezdanke u utrobi kaputa znamenitoga Murgerova bohemskoga *hiperfizičkoga filozofa* Gustavea Collinea), možda se ne bi tako olako odmahnuo rukom na prijedlog da se za hrvatske kulturne izaslanike u inozemne metropole sustavno šalju ljudi od pera koji bi, s malo sreće i više upornosti, možda uspjeli tijekom svoga diplomatskoga mandata postići da se, makar i kod neuglednijih nakladnika, objave prijevodi barem njihovih djela. Ako su taštine i sebičnosti pojedinca *duhovni porez* koji svaka zajednica i svaki zajednički pothvat moraju platiti, možda se je moglo naći načina da se, o istome trošku, ta taština i sebični interesi bar dijelom upregnu u zajedničke taljige. No kako se u nas državni novac radije bez ikakva valjana razloga pretače u privatne džepove, a tzv. kulturna politika trajno biva podređena kojekakvim *gospodarskim interesnim udruženjima* i klikama koje (zaodjenute neprobojnim štitom političke korektnosti i uvijek spremne denuncirati i proskribirati inomišljenike i protunošce) caruju medijskim prostorom, ni gotovo dva desetljeća od osamostaljenja nismo učinili dovoljno da se svaki skorojević ne uzmogne kameonom nabaciti na Hrvate i Hrvatsku kad mu to padne na pamet.

I bit će da u toj našoj posvemašnjoj gladi za dobrim štitom o Hrvatskoj na svjetskim jezicima valja tražiti jedan od razloga nestrpljivosti i *predujmljene blagonaklonosti*, s kojima dočekujemo svaki takav pothvat. Još ako se radi o dramatično važnim temama, o likovima i simbolima koji su kadri motivirati čitav jedan narod — kao što je to nesumnjivo lik zagrebačkog nadbiskupa i kardinala, blaženoga Alojzija Stepinca — onda naša *duhovna groznica* (koju bi nemali broj novovjekih filozofa i šezdesetosmaških politologa tako rado i po kratkom postupku proglasio moralno neprihvatljivom formom patriotizma) biva još

očitija i naglašenija. I još ako o tome liku pišu strani autori koji bi, eto, već po tome morali biti objektivni i stranomu uhu pristupačniji, i još ako ti autori zastupaju i brane ona stajališta koja mi držimo (ili mislimo da držimo!) *svojom istinom...*

U tome je ili u tome sličnom raspoloženju nemali dio hrvatske javnosti popratio međunarodni simpozij, održan u Zagrebu o desetoj obljetnici proglašenja kardinala Stepinca blaženikom Katoličke crkve, koji je urodio zbornikom radova *Cardinal Stepinac — A Witness to the Truth. A Collection of Papers from the International Conference, Zagreb, September 19, 2009 / Kardinal Stepinac — svjedok istine. Zbornik radova s međunarodnog simpozija, Zagreb, 19. rujna 2008.* Zbornik obuhvaća sedam radova stranih autora različitoga profila, predznanja i upućenosti u hrvatsku prošlost, a njihovi su tekstovi objavljeni usporedno na izvornome jeziku (tri na engleskome, dva na njemačkome te po jedan na talijanskome i na francuskom) i u hrvatskome prijevodu, pa je zbornik — s uvodnim slovom kardinala Josipa Bozanića i nekoliko popratnih, dijelom protokolarnih, a dijelom informativnih priloga — u pozamašnu opsegu od 379 stranica uredio dr. Željko Tanjić, a u veljači 2009. objavio renomirani *Glas Koncila*.

Prilozi obrađuju razne aspekte Stepinčeva javnog i političkog djelovanja, ostavljajući postrance njegove biskupske i pastoralne aktivnosti. To kao da je Stepinčeva sudbina: uvijek ga se — neovisno o tome tko o njemu govori i piše — više promatra kao političara i

političkog čovjeka, negoli kao svećenika i biskupa. Krive su tomu prilike u kojima je djelovao, i dugotrajni plodovi režima s kojima se sukobljavao: ma koliko se je upinjao ostati samo čovjekom Crkve koji je prije svega, bezuvjetno odan katoličkom nauku i Svetoj Stolicu, sama činjenica da je sjedio na stolici hrvatskoga metropolita u jednome dramatičnom razdoblju učinila ga je jednom od stožernih osoba tadašnje (a dijelom i današnje) ideološko-političke i nacionalne borbe.

Među autorima priloga u ovome zborniku (a u pripremi je još jedan, s drugoga znanstvenog skupa održanog početkom prosinca iste godine u Lepoglavi) pretežu povjesničari. Američka povjesničarka židovskog podrijetla Esther Gittman, u članku »Archbishop Alojzije Stepinac 1941—1945 under the Lens of Historians and Diplomats / Nadbiskup Alojzije Stepinac, 1941.—1945., pod povećalom povjesničara i diplomata« raspravlja o Stepinčevu ponašanju u ratno doba, posebnu pozornost posvećujući stradanju Židova u NDH i načinu na koji se prema tome teškom problemu, prema izvješćima diplomata i povjesničara, odnosio zagrebački nadbiskup. U svome više nego zanimljivu i vrijednu prilogu (»Der Heilige Stuhl, das Östliche Europa und die Anfänge des Kalten Krieges / Sveta Stolica, Istočna Europa i počeci hladnoga rata«) Emilia Hrabovec, povjesničarka sa Sveučilišta Trnava u Slovačkoj, analizira položaj i ponašanje Crkve u istočnoeuropskim zemljama nakon Drugoga svjetskog rata, pokazujući da je Pio XII. sa svojim istomišljenicima bio u pravu kad je — za razliku od prevladavajućeg stajališta na tzv. demokratskom Zapadu — smatrao kako su nacionalsocijalizam i komunizam jednako opasne prijetnje čovječanstvu. Pritom autorica s pravom naglašava da su Hrvati, a uz njih i Slovaci, najteže stradali u doba komunističke tiranije. Profesor suvremene povijesti na Sveučilištu u Cassinu Roberto de Mattei piše o Stepinčevu odnosu prema komunizmu (»Il cardinal Stepinac e il comunismo / Kardinal Stepinac i komunizam«), zastupajući stajalište da je Stepinčev nepopustljiv odnos prema komunističkoj ideologiji i jugoslavenskome komunističkom režimu bio u svjetonazor-skome i u etičkom smislu ispravniji, ali i u političkome smislu neusporedivo dalekovidniji i djelotvorniji od raznih pokušaja koji su se radali u krilu Katoličke crkve — u jednom dijelu i kao sastavnica vatikanske *Ostpolitik (istočne politike)* — da se s komunističkom ideologijom i komunističkim režimima pronade kompromis. Prema de Matteiu, poigravanje s načelima, koje je desetljećima obilježavalo neke utjecajne vatikanske krugove (pri čemu mi znademo da je sličnih zabluda ali i smišljenih bludnji bilo i u nas!), nije značilo samo duhovnu i tvarnu izdaju katolika (pa i nekatolika nekomunista) koji su stenjali pod komunističkom tiranijom, nego je objektivno pridonosilo jačanju komunističkih režima. U tekstu njemačke povjesničarke Katrin Boeckh (»Stepinac und Tito zur Repression von Religion in Jugoslawien / Stepinac i Tito o religijskoj represiji u Jugoslaviji«) sažeto se i za stranoga čitatelja na prilično pregledan način rekapituliraju uglavnom poznate pojedinosti o odnosima jugoslavenskoga režima i katoličke hijerarhije.

Tri preostala autora nisu profesionalni povjesničari, nego dolaze s drugih područja. Američki profesor prava Ronald J. Rychlak analizira odnos Katoličke crkve i Stepinca prema hrvatskim vlastima u doba NDH, uglavnom se držeći osnovnih postavki Stepinčeve obrane, onako kako ju je 1946. postavio ugledni zagrebački odvjetnik dr. Ivo Politeo. Ta obrana, koju su režimska publicistika i novinstvo do sloma komunizma i raspada Jugoslavije uglavnom posve prešućivali, posljednjih se dvadesetak godina — napose iz katoličkih krugova — na sva usta i uglavnom posve nekritički hvali. Nema, naime, nikakve dvojbe da ona odaje Politeovu osobnu odvažnost (koju je umjesno veličati tek u svjetlu činjenice da je suđenje Stepincu izazvalo pozornost svjetske javnosti, što je samo po sebi braniteljima pružalo stanovita jamstva osobne sigurnosti, ali je Politeo ipak očitio potrebnim da se

već u uvodnim rečenicama distancira od branjenikove ideološko-političke pozicije, dok se drugi nadbiskupov branitelj, dr. Natko Katičić, ionako zadovoljio ispunjenjem forme). Još više ona odaje Politeovu iznimnu pravnu stručnost i profesionalnu savjesnost, jer je samo zahvaljujući tim osobinama on kao branitelj u sasvim kratkom roku i s mnoštvom objektivnih ograničenja — koja se u katoličkoj publicistici, kako je istaknuo jedan od sudionika pripreme te obrane, istaknuti katolički laik dr. Lav Znidarčić, nerijetko i preuveličavaju — uspio pripremiti suvislu i dostojanstvenu obranu. No ona je bila i ostala samo dojmlijava obrana optuženika u jednome velikome i važnom kaznenom postupku koji je vođen iz političkih razloga, a nipošto znanstvena rasprava ili historiografska studija. Kao takvu ju treba i promatrati i ocjenjivati. Ako je pak Stepinac — kao što poodavno znademo bez ozbiljne dvojbe — bio osuđen i prije suđenja i neovisno o suđenju, onda se logično mora postaviti pitanje, nisu li neke Politeove natege bile neopravdane čak i u kaznenopravnome smislu budući da je dio postavki te obrane ne samo znanstveno vrlo upitan, nego je imao i dalekosežne nacionalne i političke implikacije za Hrvate u domovini i u iseljeništvu. One i danas izazivaju prijepore (npr. ona da NDH nije bila država nego tek instrument osovinske okupacije i debelacije Jugoslavije, ili ona o Stepinčevu jugoslavenskom raspoloženju čak i nakon druge polovice tridesetih godina, ili ona o neopravdanosti nekih biskupskih prigovora iz Pastirskog pisma od 20. rujna 1945. itd.) pa je to razlog više da se i ta obrana jednom podvrgne temeljitijoj raščlambi.

Georges-Marie Chenu, izobrazbom pravnik a karijerom francuski državni službenik i diplomat, pa u tom svojstvu i bivši francuski veleposlanik u Hrvatskoj, u svom tekstu (*«Les Français et le cardinal Stepinac / Francuzi i kardinal Stepinac»*) piše o slici koja je o Stepincu i o Hrvatima postojala i postoji u Francuskoj, trseći se — kao što se od njega moralo i očekivati — da čitavu problemu pristupi u diplomatskim rukavicama, ne bi li *vuk ostao sit, a koza cijela*. U skladu s tom zadaćom nije se upustio u ocjenu tradicionalnih francuskih simpatija za Srbiju, koji su rezultirali podupiranjem velikosrpskoga starojugoslavenskog režima, što je na hrvatskoj strani za posljedicu imalo reakcije koje su, između ostaloga i ne na zadnjemu mjestu, bitno utjecale i na Stepinčevo biskupovanje. Na koncu, britanski novinar i publicist Robin Harris u krupnim potezima, koji nažalost ne odaju dojam o suverenom vladanju činjenicama, analizira odnos zagrebačkoga nadbiskupa prema totalitarizma općenito.

Nužno je, međutim, napomenuti da se na temeljitu prosudbu priloga u ovome zborniku može odvažiti samo onaj tko ih je kadar čitati na izvornome jeziku. Manje je, naime, začudno, da su u zborniku zasebno naznačeni »izdavač« (Nadbiskupski duhovni stol) i »nakladnik« (*Glas Koncila*) — što je i nadprosječniku nedokučiva razlika; no svakako je začudno da su tako ugledni »izdavač« i »nakladnik« dopustili da se ovako ambiciozno djelo objavi u lošem i, nažalost, anonimnom prijevodu trgovačkog društva Sermon d.o.o. iz Zagreba. Ta je odluka rezultirala mnoštvom otužnih pogrješaka i nerijetko smiješnih besmislica. Prevoditelj tako, primjerice, očito ne zna ništa o admiralu Horthyju, pa onda genitivni njemački oblik »Horthys Regime« (str. 113.) ne prevodi kao Horthyjev, nego kao »Horthysov režim« (str. 272.). »Die ukrainischen nationalistischen Bandera-Untegrundkämpfer« iz teksta K. Boeckh (str. 151.) jednostavno su ukrajinski nacionalistički borci koji su pod vodstvom Stepana Bandere vodili partizanski rat, a ne nekakvi znanstvenofantastični »ukrajinski nacionalistički Bandera-borci podzemlja« (str. 307.). Kad autor (E. Gittman) napiše neutralnu oznaku »NDH regime« (str. 47.), onda je nedopustivo da prevoditelj tu sintagmu prevede kao »endehazijski režim« (str. 207.), jer takav prijevod i takvo označavanje ondašnjega hrvatskog režima nisu samo znanstveno neispravni, nego izravno krivotvore autori-

činu misao. Ako u izvorniku pisac (K. Boeckh) kaže da postupci za ratne zločine u poratnoj Jugoslaviji nisu vođeni u skladu sa standardima pravne države, onda nije prihvatljivo da se jasna i precizna sintagma »das rechtsstaatliche Verfahren« (str. 146.) izokrene u besmislicu poput »državnopravni postupak« (str. 303.), jer je — budimo blagi — krivo misliti da je »rechtsstaatlich« isto što i »staatsrechtlich«. Ako ista autorica napiše da se Stepinca htjelo prikazati kao pomagača križara koji su htjeli uskrisiti ustaški režim, onda misao »...ein aktiver Helfer der Ustaša-Revisionisten der Križari zu sein« (str. 148.) nipošto nije korektno prevesti kao »aktivna pomagača ustaškog režima — križarskih revizionista« (str. 304.), jer to s izvornikom nema nikakve veze, a ni smisao ne bi bilo lako dokučiti. Ako E. Hrabovec u bilj. 30 govori o »dem Ersten Weltkrieg«, tj. o Prvome svjetskom ratu (str. 111.), onda je vrlo nezgodno to prevesti kao »Drugi svjetski rat« (str. 269.). Kad G. M. Chenu govori o »les conversions forcées«, tj. o prisilnim konverzijama odnosno o vjerskim prijelazima (str. 155. i dr.), onda je vrlo nezgodno da crkveni nakladnik — koji je i sâm potrošio dosta tiskarskog crnila na dokazivanje kako su pravoslavni kršteni, pa ih se nije ni moglo ni trebalo »prekrštavati« — dopusti prijevod u kojem se uporno govori o »prisilnim pokrštavanjima« (str. 311. i dr.). Tamo gdje su Njemačka i Italija prikazane kao »Garantiemächte«, tj. kao sile koje su jamčile opstanak NDH i ustaškog režima (str. 148.), njihov slom nije nikakav slom »jamstvenih moći« (str. 304.), jer »Macht« ne znači samo moć, nego i (vele)silu odnosno — državu. Povjesničar Jozo Tomasevich napisao je »la somme«, sintezu *War and Revolution in Yugoslavia, 1941—1945 : Occupation and Collaboration*, a ne »zbornik«, kako se to slabo upućenu prevoditelju pričinilo (str. 315.) itd. itd. A zanimljiva su i prevoditeljska rješenja koja pokazuju slab osjećaj za hrvatski jezik, poput nekakvih »katoličkih svećenika disidentnih« (str. 214.), »gravirajućega socijalnog položaja« (str. 274.), »knjige popularizirajućeg sadržaja« (str. 312.) ili tvrdnje da je Josip Hrnčević »složio slučaj protiv Stepinca« (str. 256.)... Ukratko, prijevod poput ovoga ne svjetlaju obraz ni »izdavaču« niti »nakladniku«, a nije ih zaslužio ni zagrebački nadbiskup, niti hrvatska javnost.

Ako se to u nekim užurbanim pohvalama zborniku i nije primijetilo, zanimljivo je da se nije primijetilo ono što je još i važnije: naime to, da neki od tekstova uvrštenih u zbornik ne zaslužuju baš onakve panegirike kakvima su počašćeni u dijelu (poglavito crkvenoga) tiska. Ima u njima, naime, teško shvatljivih faktografskih pogrješaka, brzopleitih zaključaka i neprihvatljivih interpretacija. Primjerice, Esther Gittman govori o »the Yugoslav people«, o »jugoslavenskom« narodu odnosno »jugoslavenskom« puku koji nije odobravao čine okupatora i njihovih saveznika (str. 21./183.), pa joj je posve logično i neprijeporno da su hrvatsku državu u travnju 1941. proglasili »nacistički agenti«, slijedom čega je nova država bila tek »čedo Wehrmachta i njemačkih stručnjaka za subverzivno djelovanje« (str. 24./186.). Bit će da Hrvatima to nije padalo na pamet, a i zašto bi — kad im je u prvoj Jugoslaviji bilo sasvim dobro. Da ne bi stalo na tome, autorica smatra da su »sile Osovine naložile (instructed) Hrvatskoj da anektira BiH« (str. 24./186.). Hrvati tu zemlju valjda nisu smatrali svojom, niti su na nju polagali kakvo pravo. Gittman je tvrdo uvjerenjena kako je *Zakonska odredba za obranu naroda i države* od 17. travnja 1941. godine (za koju se prevoditelj nije potrudio doznati kako se doista zvala, pa izmišlja da se zvala *Zakonska odredba za zaštitu naroda i države*) »ozakonila uništenje Židova« (str. 26./188.), što znači da taj propis nije temeljito ni pročitala, a još manje valjano kontekstualizirala i interpretirala. Odredba, naime, nije bila motivirana nikakvim rasnim razlozima, niti u njoj ima kakva spomena Židova ili koje druge rasne, narodnosne ili vjerske odrednice. Autorica ipak lojalno priznaje da su brojni Hrvati različitim molbama i predstavkama intervenirali i za svoje židovske sugrađane, ali tvrdi kako je Pavelić 1944. svaku intervenciju proglasio sabotadžom

protiv vlade (str. 28./190.). Ne pita, međutim, je li bilo tko od Hrvata koji su potpisali predstave za pojedine Židove bio proglašen »saboterom« i kažnjen radi toga. Čini se da autorica s nedostatnom kritičnošću pristupa i obavještajnim izvješćima i ocjenama raznih (itekako zainteresiranih) izvjestitelja, poput Stanislava Rapotca i msgr. Augustina Juretića, pa — primjerice — ovlaš preuzima tvrdnju da »novi urednici« zagrebačkoga *Katoličkog lista* iskrikljuju Stepinčeve riječi (str. 49./210.), uopće ne osjećajući potrebu da tu tvrdnju dokaže niti da se upita, je li se Stepinac bilo kada — pa i pred jugoslavenskim komunističkim sudom — branio na način da otklanja odgovornost za pisanje *Katoličkoga lista*. Bit će, naime, da je on ipak najbolje znao u kojoj mjeri pisanje *Katoličkoga lista*, *Nedjelje* i drugoga katoličkog tiska koji je izlazio na području njegove nadbiskupije odgovara njegovim pogledima.

Rychlak ide još dalje: on vrlo samouvjereno piše o »hrvatskoj ratifikaciji konkordata« u drugoj polovici tridesetih godina (str. 57./217.) koja nije postojala niti je mogla postojati, jer Hrvatska nije bila samostalna država pa nije ni mogla sklapati međunarodne ugovore poput konkordata. Jednako autoritativno on izvlači dalekosežne zaključke iz tobožnje činjenice da Stepinac nije dočeka Pavelića kad je ovaj »13. travnja 1941. stigao na zagrebački kolodvor« (str. 59./220.). Na tu se izmišljotinu pokušao osloniti i Politeo u svome završnom govoru, no njemu možda 1946. i nije moralo biti poznato, da je Pavelić u Zagreb došao dva dana poslije, ne preko Glavnoga niti preko bilo kojega drugoga kolodvora (što je, s obzirom na »karlovačku epizodu« i tamošnji njegov susret s Anfusom, Veessenmayerom i Slavkom Kvaternikom, puno više od puke natuknice u jednome putopisu). Zanimljiva je i autorova tvrdnja da je Francuska u Zagrebu imala »ambasadora«, veleposlanika (str. 60./221.), što podrazumijeva francusko diplomatsko priznanje NDH, do kojega nikad nije došlo. Gdje je pisac našao podatak da Crkvi od 1941. nije bilo dopušteno objavljivati Stepinčeve propovijedi (str. 62./222.), bit će teško dokučiti, a još teže je doznati kako se Rychlak domislio tvrdnji da je neki Hans Frank bio »zadužen za okupaciju« Hrvatske i da je kao takav čeznuo za večerom u nadbiskupskom dvoru, pa da mu ju je Stepinac na koncu i priredio, pri čemu se skromnim jelovnikom na simboličan način odupro i narugao nacističkoj okupaciji (str. 77./238.). Dosad se, naime, znalo za Hansa Franka (1900.—1946.), koji je bio nacistički guverner Poljske, pa je u Nürnbergu osuđen i smaknut. No da je Hrvatska imala ikakvoga nacističkoga guvernera, i da se taj zvao Hans Frank, to dosad nikomu nije bilo poznato, pa je pripovijest o tome kako ga je na Kaptolu ugostio glavom nadbiskup Stepinac više nego vrijedno »otkriće«. U skladu s time, postaje shvatljiv i novi Rychlakov doprinos hrvatskoj historiografiji, koji se sastoji u ocjeni da je Prvislav Grisogono bio »poznati katolik i uvaženi hrvatski političar« (str. 90./249.), dok je Grisogono u stvarnosti bio zadojeni jugoslavenski integralist i slobodni zidar.

Da bi zbornik s takvim i sličnim propustima i pogriješkama bio dočekan pohvalama, kao što se to u dobrome dijelu katoličkoga tiska zbililo, moraju dakle postojati neki drugi, posve neznanstveni razlozi. Čini se da bi se njih moglo tražiti u načinu na koji se kardinala Stepinca već dulje vrijeme pokušava prikazati, pri čemu se njegova stajališta i ocjene modificiraju naknadnim domišljanjima drugih pisaca, tumača i mistifikatora, između ostaloga i radi toga da bi se izbjeglo ono što se u dijelu javnosti smatra »štetom za Katoličku crkvu i hrvatski narod« odnosno da bi se postigla određena — »korist«. A tu se onda već napušta znanstveno istraživanje i zalazi se na puno skliskije područje politike i političkoga oportuniteta.

Posljednjih je godina objavljeno nekoliko ozbiljnih znanstvenih studija o držanju zagrebačkoga nadbiskupa u doba Drugoga svjetska rata. Najbolji znalci te problematike, dr. Ju-

re Krišto i Ivan Gabelica — koliko god u nekim pitanjima imali različite poglede — nepo- bitno dokazuju da je nadbiskup Stepinac bio u prvome redu čovjek Crkve. Njegova odanost Svetoj Stolicu bila je apsolutna i bezrezervna. U nacionalnopolitičkom pogledu je, pak, u drugoj polovici tridesetih godina evoluirao od pristaše jugoslovenstva do pobornika samostal- ne i neovisne Hrvatske. U skladu s tim političkim zaokretom, on je proglašenje hr- vatske države u travnju 1941. promatrao kao »Božju ruku na djelu«; dok je u skladu s krš- ćanskom naukom i odanošću Crkvi jednako i bezuvjetno osuđivao sve zločine, počinili ih protivnici hrvatske države ili njezini pristaše, i bili oni počinjeni u ime Hrvatske ili bili po- činjeni u ime Ideologije, Rase ili Klase.

I dok se ta uopćena ocjena u današnje doba doima sasvim neproblematičnom, posve drugačije se — poglavito u crkvenim i Crkvi bliskim krugovima — doživljava svaka, pa i vrlo argumentirana tvrdnja da kritika ustaškog režima ipak nije bila jedina, pa čak ni glav- na Stepinčeva preokupacija 1941.—1945. godine. Usporedno s time se sve njegove oprav- dane kritike tog režima pokušavaju sublimirati u tezu da je Stepinac bio za hrvatsku drža- vu, ali da nije bio za ondašnju hrvatsku državu. Takva je teza, dakako, prijeporna već na razini elementarne logike, jer pretpostavlja da je tada postojala neka druga hrvatska drža- va, ili neka druga politička snaga kojoj je hrvatska državna neovisnost bila temeljni pro- gramski cilj. I da sâm Stepinac nije bio posve načistu s time, mi znamo da neke alternativ- ne hrvatske države nije bilo niti je ona u to vrijeme bila moguća. S druge strane, takva bi konstrukcija nametala protupitanje: jesu li, primjerice, suparnici, kritičari, pa i protivnici Franje Tuđmana, Hrvatske demokratske zajednice i političkog sustava uspostavljenog na izborima 1990. i u kasnijem procesu oslobođenja i osamostaljenja, samim time nužno bili i ostali protiv konkretne, danas postojeće Republike Hrvatske, ili su svojim kritikama, osu- dama i protivljenjem možda težili tek poboljšicama tog sustava i te države?

Unatoč nekim iznimno vrijednim tekstovima (Hrabovec, de Mattei), zbornik sa zagre- bačkoga simpozija, nažalost, u velikoj je mjeri na tragu ocjena koje se vode *političkom ko- rektnošću* i oportunitetom koji pred očima kao cilj, valjda, ima kanonizaciju blaženoga Alojzija Stepinca. Radi toga neki od autora bježe od izvornoga gradiva, pa i od literature koja bi se mogla nazvati nedovoljno počudnom. Dio je to svenazočne tendencije da se Ste- pinca *depolitizira*. Mnoštvo je dokaza o postojanju te tendencije: od objavljivanja brojnih Stepinčevih hagiografija, do uskraćivanja riječi Stepinčevu tajniku, msgr. Stjepanu Lackovi- ću, jer je svojim svjedočenjem o Stepinčevu gledištu na NDH »nanio štetu Stepincu i Crk- vi«. (*Nota bene*: Nije izmišljao, ni govorio neistinu, nego je — *nanio štetu!* Na to je msgr. Lacković uzvratilo, na drugome mjestu, gdje mu vrata nisu zalupljena pred nosom: »Onoga koji je umro za Istinu, ne brani se lažima!«). Drugim riječima, taj pokušaj *depolitizacije* Ste- pinca motiviran je itekako političkim razlozima. On istodobno rezultira upravo *politizaci- jom*, samo na pogrešan način. Jer, treba se sjetiti onoga znamenitoga, javnosti zapravo ne- poznatoga Kuharićeva otklanjanja molbe Hrvatskog društva političkih zatvorenika, da Ste- pinčevo ime i lik budu jedan od simbola hrvatskoga političkog uzništva u lepglavskoj ro- bijašnici. Kardinal Kuharić molbu je otklonio kratkim i suhim *otpisom*, da je njegov pred- šasnik robijao radi Crkve, da je bio progonjen isključivo iz vjerskih razloga. Nije mu, naža- lost, palo na pamet da u vlastitome dvorištu, usred zagrebačke prvostolnice, ima niz gro- bova muževa koji su pali za Crkvu (pa su i na čast blaženstva uzdignuti prije Stepinca), ali da se te pokojnike u vjerničkoj javnosti ne časti ni izbliza kao što se časti Stepinca, i da na te grobove ne hodočaste rijeke ljudi, nekad i nekatolika, koji su svojim tihim koracima iza glavnoga katedralnog oltara — ne treba se zavaravati — desetljećima više demonstrirali svoj nacionalni i politički stav, nego što su meditirali o Vječnosti.

